

Організація психологічного забезпечення навчального процесу в навчальних закладах МНС України

Асоцький В.В.

Аннотация

В статье определено, что качественно организованное психологическое обеспечение учебного процесса в учебных заведениях МЧС Украины, которому сегодня уделяется недостаточно внимания, является одним из способов, позволяющим осуществлять подготовку высококвалифицированных специалистов для службы гражданской защиты Украины.

Ключевые слова: психологическое обеспечение учебного процесса, профессионально важные качества, психологическая готовность.

Annotation

Organization of the Psychological Providing of Educational Process in Educational Establishments of Ministry of Emergency Measures of Ukraine

It is certain in the article, that the high-quality organized psychological providing of educational process in educational establishments of the Ministry of Emergency Measures of Ukraine, to which is today spared it is not enough attention, is one of methods, allowing to carry out preparation of highly skilled specialists for service of civil defence of Ukraine.

Keywords: psychological providing of educational process, professionally important qualities, psychological readiness.

Постановка проблеми. В умовах сучасного суспільства вважається загально визнаним посилення ролі людського фактора. Сучасні ринкові відносини висувають певні вимоги до особистості любого працівника. Поряд з об'єктивними труднощами під час працевлаштування (висока конкуренція на ринку праці, дефіцит робочих місць за фахом, відсутність досвіду роботи), свій вплив роблять і суб'єктивні причини, що мають соціальний і особистісний характер.

Процеси адаптації до професійної діяльності є полем дослідження ряду наук: соціології, психології, медицини, політології, філософії та ін. Спільні комплексні дослідження, що поєднують і аналізують різні наукові підходи, ще попереду. Нам представляється важливим розгляд психологічної складової процесу адаптації. Його вплив на ефективність входження молодих фахівців у професійну діяльність є очевидним. Це багато в чому визначає необхідність психологічного супроводу ще на етапі навчання у вищому навчальному закладі.

Проблема психологічного забезпечення навчального процесу в вищому навчальному закладі МНС України в даний час є актуальною. В умовах сучасної тенденції щодо збільшення кількості надзвичайних ситуацій, що виникають на території нашої держави, матеріальних та людських втрат від них, перед працівниками органів та підрозділів цивільного захисту постають додаткові завдання відносно удосконалення своїх знань та здібностей з питань попередження та ліквідації наслідків різноманітних надзвичайних ситуацій. В цих умовах виникає насущна потреба у концептуальному перегляді освітньої політики та кадрового забезпечення МНС України, пошуку і впровадженні нових психолого-педагогічних технологій, підготовці висококваліфікованих спеціалістів для органів та підрозділів цивільного захисту. Вітчизняний та закордонний досвід переконливо показує, що одним з шляхів підвищення ефективності навчально-виховного процесу в ВНЗ являється організація його психологічного супроводу.

Метою даної роботи є дослідження процесу психологічного забезпечення навчального процесу у ВНЗ МНС України.

Аналіз досліджень та публікацій. В якості наукової проблеми психологічне забезпечення навчального процесу в ВНЗ, як правило, розглядається в контексті процесів, що проходять паралельно, гуманізації і формування готовності майбутнього спеціаліста до професійної діяльності, безперервного професійного саморозвитку та особистісного самовизначення, що відповідають соціально визнаному іміджу працівників аварійно та пожежно-рятувальних підрозділів МНС України.

До різних сторін проблеми психологічного забезпечення навчального процесу зверталися А.А. Алдашева, А.С. Батишев, Н.Р. Бітянова, А.К. Блажко, В.Л. Васіл'єв, А.Т. Іваніцький, В.Н. Казанцев, В.Я. Кікоть, А.А. Крилов, А.Р. Ратінов, А.А. Реан, В.Ю. Рибніков, В.П. Сафронов, Ю.В.Слюсарев, С.П. Слаквa, В.Н. Смірнов, А.М. Столяренко, Н.А. Токарев, Н.А.Тюгаєва, А.Г. Шестаков та інші. Концептуальні підходи цих авторів послужили загальною теоретичною основою в розкритті психолого-педагогічних закономірностей та механізмів психологічного забезпечення навчального процесу. В той же час, в сучасній психологічній літературі приділяється недостатньо уваги цільовому психологічному забезпеченню навчального процесу курсантів навчальних закладів МНС, в тому рахунку, питанням індивідуально-розвиваючої, корекційної, консультативної і психопрофілактичної роботи.

Для успішної професійної діяльності й ефективного працевлаштування молодому фахівцеві необхідно мати не тільки високий рівень професійної підготовки, але й певний набір особистісних якостей. У психологічній літературі умови й фактори, що визначають особистісний і професійний розвиток людини, - одна з найважливіших науково-практичних проблем. В зв'язку з цим мова може йти про зміну стратегій адаптивної поведінки на більш творчі. Так, наприклад, у гуманістичному напрямку психології основоположною є ідея про самоактуалізацію людини. При цьому необхідним фактором повноцінного розвитку особистості є прагнення цієї особистості до максимально можливого розкриття свого потенціалу й реалізації в практичній життєдіяльності.

Варто відзначити, що процес навчання у вищому навчальному закладі є,

нібито останньою ланкою в ряді всього педагогічного процесу, що традиційно містить у собі дошкільні установи, школу (ліцей), вищий навчальний заклад.

Виклад основного матеріалу.

Період навчання у вищому навчальному закладі є, можливо, найбільш важливим для людини в плані особистісного росту, що відбувається в цей час, реального становлення його як особистості. Цей період характеризується одночасним протіканням ряду специфічних процесів, обумовлених як особливостями навчальної діяльності, так і соціального середовища. До таких динамічних процесів можна віднести:

- професійне самовизначення й пов'язаний з ним розвиток професійно важливих якостей;

- особистісне самовизначення, що включає формування системи особистісних сенсів ціннісних орієнтацій;

- адаптацію до умов навчання й соціального середовища, що також включає засвоєння прийнятих соціальних норм і цінностей.

Закінчення вищого навчального закладу припускає зміну соціального статусу особистості, появу нових соціальних ролей. У цей момент найбільше повно проявляються механізми адаптації, уже сформовані під час навчання в школі й ВНЗ.

Сьогоднішні курсанти вищих навчальних закладів МНС значно відрізняються від своїх попередників. Вони більше динамічні, амбіційні, мобільні, мають доступ до більших інформаційних і технічних ресурсів. Але в той же час у них не вистачає досвіду публічної презентації, недостатньо сформовані уявлення про майбутню професію рятувальника, є труднощі в усвідомленні планів кар'єрного росту, не визначені стратегії протистояння стресу і т.д.

Дані опитувань курсантів і викладачів, що були проведені нами, свідчать про важливість і значимість особистісного фактора, як одного з ведучих у професійній успішності. Очевидно, що психологічній складовій в процесі навчання відведено не виправдано мало місця. Вирішення цієї проблеми допоможе розкрити психологічні й соціальні механізми формування «молодого фахівця нового типу» і дасть можливість грамотно коректувати процес навчання з урахуванням необхідних перетворень. Очевидна необхідність і актуальність створення системи психологічного забезпечення навчального процесу курсантів.

У взаємодії «ВНЗ – курсант», «ВНЗ – випускник» намічається розвиток нових форм співробітництва на базі гуманістичного підходу до особистості курсанта, а це неможливо без знання внутрішнього миру особистості, законів її адаптації. У зв'язку із цим сучасна система відомчої вищої освіти МНС має потребу в розвитку цього напрямку роботи й в фахівцях з вищою психологічною кваліфікацією.

Мета психологічного забезпечення навчального процесу курсантів МНС - сприяння розвитку властивостей особистості й індивідуальності, формуванню ефективної стратегії адаптації до майбутньої професійної діяльності, професійній спрямованості й самореалізації, готовності до вибору кар'єрного шляху, умінню до постановки мети.

Взагалі психологічне забезпечення навчального процесу курсантів у ВНЗ призначене для сприяння ефективній роботі всієї системи підготовки молодих фахівців і їхньої реалізації надалі в ході практичної діяльності в органах та підрозділах МНС. Із цим у перспективі пов'язаний подальший розвиток системи цивільного захисту України.

Таким чином, головними завданнями психологічного забезпечення навчального процесу у вищих навчальних закладах МНС можна вважати:

- оптимізацію процесу взаємодії «випускник - гарнізон» (надання курсантам і випускникам допомоги з профорієнтаційних і психологічних напрямків їхньої діяльності);
- формування соціально активного і розвиваючого способу життя курсантів;
- забезпечення особистісного й професійного розвитку курсантів на етапах навчального процесу;
- психологічне й соціальне вивчення курсантів;
- корекція адаптаційних стратегій до професійної діяльності залежно від поточних змін;
- соціально-психологічне інформування курсантів і випускників з питань, що виникають у процесі навчання й профорієнтації;
- консультування курсантів і викладачів із всіх питань цього напрямку.

Зазначені завдання охоплюють всі головні аспекти (етапи) навчання. На їхній базі необхідна розробка програми послідовного психологічного забезпечення, що сприяє утворенню психологічної готовності випускника до зміни його

основної діяльності - навчальної на професійну.

Отримання освіти разом з поетапним психологічним забезпеченням - процес поступової адаптації ще в період навчання у вищому навчальному закладі до професії, що здобувається, і підготовки до входження у відповідне соціально-професійне середовище. Результатом цієї комплексної роботи повинні стати: 1) готовність до професійної діяльності, оволодіння її змістом і формою на рівні, достатньому для самостійної роботи; 2) психологічна готовність до ролі фахівця як організатора й керівника, тобто «людини діючої»; 3) психологічна готовність до входження в новий трудовий колектив і навички успішної комунікації в ньому; 4) психологічна готовність до активного, мобільного реагування на зміни, що відбуваються в соціально-професійному середовищі; 5) усвідомлення власної визначальної ролі в досягненні життєвої мети; 6) готовність до реалізації свого особистісного й професійного потенціалу.

Повноцінне психологічне забезпечення навчального процесу у вищому навчальному закладі МНС – це структура, що включає професійних психологів, вихователів, фахівців по роботі з персоналом. Частина психологічної роботи здійснюється у вигляді спільних проектів і виконується разом. Таким чином, психологічне забезпечення навчального процесу у ВНЗ МНС – це не швидка психологічна допомога. Цими питаннями займається структурний підрозділ, що сприяє підвищенню рівня психологізації освітнього процесу й працює в тісному контакті з усіма його учасниками. При цьому важлива координація діяльності, активна підтримка й зацікавленість керівництва вищого навчального закладу.

Висновки. Підводячи підсумки, слід сказати, що психологічне забезпечення навчального процесу у вищому навчальному закладі МНС дозволяє:

- більш мобільно реагувати на процес реформування державної системи цивільного захисту за рахунок діяльності психологів, вихователів і досліджень, організованих у цьому напрямку;

- поповнювати комплексну базу досліджень за рахунок діяльності психологів, соціологів, а також курсантів, що проводять науково-дослідну роботу;

- одержати більш точну й детальну яву про процеси і явища, що відбуваються в

курсантському середовищі, про розвиток професійної свідомості й т.п.;

- досліджувати джерела й природу виникнення цих явищ і процесів, труднощів процесу адаптації до професійної діяльності й т.п.;

- коректувати діяльність психологів, вихователів залежно від поточних змін;

- підвищити ефективність і своєчасність заходів, спрямованих на підвищення адаптації випускників до професійної діяльності;

- доповнити й розширити модель стратегічного розвитку вищого навчального закладу;

- підвищити конкурентоспроможність вищого навчального закладу.

Перспективи наших подальших досліджень полягають у подальшому вивченні процесу психологічного забезпечення навчального процесу у ВНЗ МНС України та розробці методичних рекомендацій щодо його покращення.

Література

1. Земцова В. И. О принципах и закономерностях адаптации студентов к профессиональной деятельности / В. И. Земцова // Вестник ОГУ. 2000. № 1 (4).
2. Наказ МНС України від 23.02.04р. № 89 «Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення службової діяльності аварійно-рятувальних служб».
3. Наказ МНС України від 24.01.05р. № 40 «Про затвердження концепції соціального і гуманітарного розвитку Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій».
4. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности / Под ред. Г.С. Никифорова. – Санкт-Петербург, 1991.

Рецензент: Куфлієвський А.С., начальник соціально-психологічного факультету УЦЗУ, кандидат психологічних наук